

Universitat de Valls, per Fidel de Moragas (Valls, 1914) de la qual va una nota en la Bibliografia d'aquesta Secció de la Crònica; *Gènesi de la Monarquia Catalana, assaig històric social*, per Martí Roger (Barcelona, 1914); *Monografía histórica sobre las órdenes militares de Oriente y especialmente sobre la del Hospital de San Juan de Jerusalén*, pel canonge D. Joàn Ayneto (Lleida, 1914).

El *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, en tot el bieni, sols ha donat, com a pertanyent a història catalana, l'article de Mn. Pere Pujol, *De la guerra contra Joan II, conveni entre la Vall de Ribes i el rei Lluís XI de França (any 1463)*. El *Butlletí del Centre Excursionista de Vich* conté per a la nostra secció els següents treballs: *La dedicació de Llusà*, per M. T.; *Genealogia de la Casa Altarriba de Sant Julià de Vilatorrada*, per Mn. Gudiol; *Quelcom referent al Castell y familia Orís*, per Josep Sala i Molas; i *Cronología notarial de Vich y sa comarca*, per Josep Sans.

En el *Butlletí de l'Academia de Bones Lletres* s'hi han publicat un treball de D. Francesc de Bofarull, *Los dos textos catalán y aragonés de las Ordenaciones de 1333 para los Judíos de la Corona de Aragón*; un de Mn. Pere Pujol, *Mudança en la elecció de sepultura per lo rey Alfons I*; un de Mn. Antò Vila, *Lo senyoriu feudal de Castellgalí*; tres del senyor Jordan d'Urries, traductor de fragments dels llibres dels doctors Hans E. Rhode, Ludwig Klüpfel i Karl Schwarz, intitulats, respectivament, *Der Kampf um Sizilien in den Jahren 1291-1302*, *Die äussere politik Alfonsos III von Aragonien 1285-1291* i *Aragonische Hofordnungen im 13 und 14 Jahrhundert*. A més D. Ricard del Arco hi ha publicat *Tres cartas de población inéditas é interesantes*, pertanyents a les viles aragoneses d'Ainsa, Almodévar i Sarinyena, i totes de la XII^a centuria; D. Ernest Moliné i Brasés, el *Receptari de Micer Johan*, datat de 1466; i D. Joaquim Miret i Sans, *Notes sobre la expedició del Rey Pere lo Gran a Berberia* i *Los noms personals y geogràfics de la encontrada de Terrasa en los siglos X^e y XIe*, formant una col·lecció de 152 documents inèdits de dites centuries. Finalment, en el mateix *Butlletí* l'Academia ha reimprès, amb un proemi del Dr. Comenge, un fullet de molta raresa, *La Vacuna en España o Cartas familiares sobre esta nueva inoculación*, pel Dr. D. Francisco Piguillem, obreta que formarà un capítol de la història del moviment científic a Catalunya.

La investigació històrica a la comarca extrema meridional de Catalunya l'està conreant amb lloable constància D. Frederic Pastor i Lluís. Com que no surt per ara a la llum més que en forma d'articles en els periòdics de Tortosa, resulta encara més necessari apuntar-los en aquesta crònica. En el diari *El Restaurador*, ha donat durant l'any 1913 els següents treballs: *La cruz del arrabal de Ferrerías*, *Los síndicos y procuradores de Tortosa*, *Notas de archivo*, *Tortosinos distinguidos*, *El portal del Romeu*, *Plagas y calamidades públicas*, *El dogma de la Inmaculada en Tortosa*; i, durant 1914, *Soment en Tortosa*, *Glorias é hijos ilustres de los Colegios Reales y Universidad de Tortosa*, *La medicina en Tortosa en los siglos XIV y XV*, *La calle del Temple*, *Los bosques de Tortosa y la caza de montería*, *La Catedral de Tortosa*, *La expulsión de los Jesuitas en 1767* i *Tortosa histórica, el reloj público*. Plens igualment de noves inèdites i curiositats locals són els articles que l'esmentat Sr. Pastor ha publicat dintre els esmentats dos anys en el *Diario de Tortosa*, intitulats: *Los libros de clavarios y provisiones*, *Las puertas de la ciudad* i *Antiguos usos y costumbres públicas*; així com en el diari, també tortosí, *El Tiempo*, amb els títols de *El horno de Remolinos*, *Deportes y justas en el río Ebro* i *Cherta y Aldover*. Finalment, a la revista *La Zuda*, Boletín del «Orfeó Tortosí», hi té publicats, en 1914, *De la solempnitat fahedora en Tortosa per la mort del rey Pere IV d'Aragó*, *Castillo de San Jorge de Alfama*, *Gestas tortosinas*, *Páginas del absolutismo en Tortosa* i *El poblado y ermita de la Aldea*. En aquest darrer periòdic hi ha donat a conèixer en Marià Galindo un curiós treball històric de *Las ferias de Tortosa*. El mateix Sr. Galindo ha publicat també a Tortosa un llibre, útil per a completar l'estudi de la lluita dels catalans contra l'odiàt Joàn II, amb el títol de *Guerra civil en Tortosa y su comarca en los años 1461 á 1466* (Tortosa, 1913).

Col·laboració estrangera a la història de Catalunya

El treball més directament interessant per a la nostra història que en el bieni 1913-14 ha donat l'erudició francesa és el segon volum del *Catalogue des actes de Jaime Ier, Pedro III & Alfonso III rois d'Aragon concernant les Juifs*, per en Jean Régné, arxiver de l'Ardèche; volum que comprén els documents del rei Pere el Gran, en nombre major de vuitcents. En la mateixa *Revue de Études Juives*, han publicat els Srs. J. Miret i Sans i Moïse Schwab una Memoria titulada *Documents sur les juifs catalans aux XIe, XIIe et XIIIe siècles*, on estudien i transcriuen documents bilingües llatins i hebraics de jueus barcelonins dels esmentats segles i fan observacions sobre la part paleogràfica hebraica-catalana i la seva correlació amb l'hebraica-provençal. *Les Jésuites de la province*

d'Aragon au XVIIIe siècle és un article que Mr. Desdevises du Dezert ha publicat en la *Revue Historique*, de París. També ens interessa en certa manera la Memoria d'en P. Boissonnade, publicació de la *Revue de Synthèse Historique* intitulada *Études relatives à l'histoire économique de l'Espagne et leurs résultats des origines à 1453*.

L'anuari que la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales ve publicant des de més de mitja centuria, ofereix en el volum de 1913 tres treballs: *Le passage du Perthus (1660-1789)*, per J. Freix; *Inventaire du Château Royal de Perpignan (1373-76)*, per P. Masnou; i *Notes sur Bernard de Palma* (canonge de Perpinyà en la segona meitat del XIIIe segle), també d'en P. Masnou. La nova revista *Ruscino* ens ha donat, en el bieni de què estem tractant, abundant material: *Mélanges de toponymie catalane*, per Pere Vidal, on s'analitzen els noms Quer, amb sos derivats i compostos, Coma, Comba, Ares, Hix, Area, Peguera, Tosa, Eus i Cot; del mateix autor *Il y a cent ans, 1813; documents relatifs à l'histoire du département des Pyrénées Orientales pendant le XIXe siècle* i *Mélanges et documents*, on M. Vidal aporta algunes notícies de festes fetes a Puigcerdà a l'adveniment del rei Ferràn d'Antequera, en 1412. En Josep Vinyes hi publica *Siège et prise de Bellegarde par l'armée de Ricardos, bataille de Boulou et reprise de Bellegarde par les troupes de Dugommier*. L'erudit historiògraf Calmette hi té una carta nota, *A propos d'un duché de Roussillon au Xe siècle*, referent a aquell comte Guifre d'Empuries, qui degué obtenir el títol ducal en atenció a ésser senyor o sobirà de quatre o cinc comtats pirenenics i del Geronès. La dita revista ha desenterrat l'*Inventaire sommaire des documents copiés dans le Cartulaire de l'Eglise d'Elne*, del cèlebre Fossa, i havem d'advertir que comença amb catorze documents del segle IXe; el més vell, de l'any 858. També ha desenterrat la *Correspondance inédite de l'archiviste Alart et du général Callier au sujet de la délimitation de la frontière dans les Pyrénées Orientales (1864-67)*, que comprèn el text castellà del conveni de Llívia, de novembre 1660, i cert informe curiós endreçat, en 1860, per l'arxiver Morer, al prefecte de Perpinyà. Ha reproduït encara un treball de l'inoblidable Alart, *Bernard de Corbiach*, publicat més de trenta anys enrera en un oblidat almanac, donant noves de la dita família des de la segona meitat del segle XIIIe i apuntacions biogràfiques de l'indicat personatge, nascut a Vinça en la primera meitat del XIVe. Finalment, *Ruscino* ens ha donat també un treball d'en Maxence Pratz: *Généraux provisoires de l'armée des Pyrénées Orientales (1793-94)*. A la revista de París *Le Moyen Age* hi ha un article del Sr. Miret i Sans, *Lettres closes de Louis I d'Anjou, roi de Sicile, à Pierre, roi d'Aragon*, referents a la lluita per la successió de la reina Joana, en 1384.

De la col·laboració francesa havem de recordar, encara que indirectament, la interessant Memoria d'en Marcellin Boudet, *Les marchands d'Aurillac et de St Flour aux foires de Champagne et à Montpellier (XIIIe-XIVe siècles)*, publicada a la *Revue de la Haute Auvergne*, on conta com els mercaders catalans tingueren casa llogada a Provins (que amb Troyes, Lagny i Bar sur Aube eren els llocs de les grans fires anyals) entre 1250 i 1310; i com, sota la pressió d'en Jaume de Mallorca, els còsols de Montpeller destituïren Joàn Cristià, capità de la companyia dels mercaders de Lenguadoc a les dites fires, per sospites de rebel·lió o d'infidelitat, essent perdonat i reintegrat en 1289.

Ben poca cosa podem assenyalar de la col·laboració italiana. *Il magistrato civico di Cagliari*, per Michele Pinna (Cagliari, 1914), fa moltes referències a l'organització municipal catalana. Vegi's en el lloc corresponent la nota bibliogràfica. En l'*Archivio Storico Siciliano* ha sortit *La regia zecca di Messina da documenti inediti*, per Vincenzo Ruffo; *Sulla guerra di Sicilia al tempo di Giovanna I^a, secondo i Registri angioini dell'Archivio di Stato di Napoli*, per Vincenzo Epifanio; i *Dell'origine regia e aragonese dei Paternò di Sicilia*, estudi insignificant de genealogia nobiliària, per G. E. di Sessa i F. Paternò Castello di Carcaci.

Més curta és encara la col·laboració anglesa, puix està reduïda al poc menys que inútil treball d'E. L. Miron, *The Queens of Aragon, their lives and times* (Londres, 1913), sense la més petita investigació pròpia, i deficient en l'aprofitament de les monografies ja conegudes.

Finalment, dels alemanys havem de mencionar en primer terme el llibre del Dr. Karl Schwarz *Aragonische Hofordnungen im 13. und 14. Jahrhundert, studien zur Geschichte der Hofämter und Zentralbehörden des Königreichs Aragon* (Berlín, 1914), que forma el volum 54 de la important col·lecció dirigida pels professors Finke, Below i Meinecke amb el títol de *Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte*. D'aquesta monografia, molt interessant, n'han sortit alguns fragments, traduïts al castellà per el Sr. Jordán de Urries, en el *Butlletí de l'Academia de Bones Lletres de Barcelona*, volum VII. D'ella en parlèm més extensament a la part de Bibliografia. El Dr. Fritz Baer ha publicat a Berlín, en 1913, una Memoria força deficient, i feta massa depressa, sobre els jueus catalans, valent-se únicament de treballs d'en Bofarull, en Régné i de l'Academia de

la Historia. La titula *Studien zur Geschichte der Juden im Königreich Aragonien während des 13. und 14. Jahrhunderts*, i amb més temps i practicant investigació pròpia podrà refer-la i ampliar-la.

Encara que pertany al període de l'anterior ANUARI, com que fins fa poc no havíem pogut conèixer el llibre de Mercedes van Heuckelum, que forma el volum 38 de l'esmentada col·lecció, dirigida per Finke, Below i Meinecke, ara l'apuntarem. Són títol es *Spiritualistische Strömungen an den Höfen von Aragon und Anjou während der Höhe des Armutsstreites* (Berlín, 1912).

Finalment, en Lluís Klüpfel publicà en *Vierteljahrsschrift für Sozial und Wirtschaftsgeschichte* (Revista trimestral d'història social i econòmica, volum XIe) un curiós estudi sobre els funcionaris de la cort catalana i la seva administració central a les darreries del XIIIe segle: *Die Beamten der aragonischen Hof und Zentralverwaltung am Ausgange des 13. Jahrhunderts*. En altra banda del present ANUARI ja fem menció d'altre treball més important del mateix malaguanyat autor alemany, dedicat a l'estudi de la política exterior del nostre Alfons II.

Bibliografia

Vida y escritos de D. Juan Fernández de Heredia, Gran Maestre de la Orden de San Juan de Jerusalén. Discurso leído en la solemne apertura de los estudios del año académico de 1913 a 1914, por el Dr. MANUEL SERRANO Y SANZ, Catedrático de la Facultad de Filosofía y Letras. — Zaragoza, 1913. 75 pp. fol.

J. DELAVILLE LE ROULX. — *Les Hospitaliers à Rhodes jusqu'à la mort de Philibert de Naillac (1310-1421)*. — París, 1913; VI-452 pp. 4.^t maj.

Tant la primera com la segona obra, que cabalment han vist la llum en el mateix any, coincideixen en estudiar (la segona sols parcialment), la gran figura del famós Mestre de Rodes, Joan Fernández d'Heredia, tal vegada la més europea que presenta la història d'Espanya en el segle XIV. Com aquesta figura està íntimament lligada al mateix temps amb la història política i àdhuc amb la literària de la nostra confederació, ens ocuparem primerament de la obra d'en Serrano i en quant a la segona solzament d'aquella part que's refereix a dita història nostrada, prescindint, en absolut, com és natural, dels capítols que's refereixen als demés Mestres de Rodes, per no caure ja dintre de l'objecte primordial del nostre Institut.

L'il·lustrat professor de la Universitat de Saragoça, Dr. Manuel Serrano Sanz, tan conegut per ses publicacions literàries, i àdhuc per ses obres històriques, no té d'esser presentat als nostres llegidors. Precisament en l'ANUARI anterior (p. 663-669), el nostre company Sr. Miret i Sans, publicà un extens comentari sobre una altra obra seva, fruit de llargues recerques, i que fa honor a sa reputació científica. I tingui's en compte, que aquí sols citem del Sr. S. S. aquella part de sa producció que's refereix a la nostra història; altrament la bibliografia seria encara molt nombrosa. El treball d'en S. S., encara que porta'l títol *Vida y escritos de D. Juan Fernández de Heredia, Gran Maestre de la Orden de San Juan de Jerusalén*, no és, de molt, una monografia completa d'aquest important personatge; perquè no és possible que semblants treballs puguin enquibir-se en la forma sempre aparatosa, i reduïda ademés a estrets límits, d'una inaugural universitària. El mateix S. S. ho entén així al declarar al final del seu treball, que no ha fet més que escriure un lleugeríssim compendi de la vida i escrits de l'H., per què altra cosa no li era lleguda en un discurs inaugural, i al manifestar a més que'l seu propòsit és, amb el temps, convertir aquesta lleugera narració en una obra més extensa, en la qual promet *aprofitar totes les notícies i documents* que's conservin de tan eminent personatge. A més el Sr. S. S. que coneix perfectament les fonts diplomàtiques i moltes de les bibliogràfiques a on anar a pouar els materials per a l'obra intentada, la va escriure indubtablement a corre-cuita, lluny dels arxius i de les grans biblioteques de consulta, i aprofitant solament curtes notícies preses en altres ocasions. De la mateixa manera que'ns ha donat un curiós anàlisi del *Cartulario magno de la Orden de San Juan de Jerusalén*, degut a l'H., i notícia i àdhuc la transcripció d'alguns documents, pocs, per desgracia, trets dels lligalls de les Comandes de Villed (v. gr. el de les *Adiciones*) i d'Alhambra o Alfambra, i sobre tot de l'esmentat gran Cartoral, li hauria sigut empresa faedora, si s'ho hagués proposat, despullar les importants fonts diplomàtiques de la Orden, que's conserven, juntament amb dit Cartoral, en l'Arxiu Històric Nacional. L'actual assaig està construït principalment sobre les clàries donades pels historiadors Zurita, Funes i Vertot, el darrer dels quals, per cert, no és la guia més segura, per a escriure la biografia del gran mestre aragonès. Fins ens assalten dubtes — tan de relisquentes la cita — que hagi pogut fruit